

Kent ve üniversite kısa tarihi ışığında Avrupa Tıp ve Sağlık Felsefesi Derneği Kongresi İzlenimleri / 29th European Conference on Philosophy of Medicine and Healthcare, Ghent, 19-22 Ağustos 2015

Yeşim Işıl ÜLMAN^a

European Society of Philosophy of Medicine and Healthcare, (Avrupa Tıp ve Sağlık Felsefesi Derneği / ESPMH) yıllık kongresi, 19-22 Ağustos 2015 tarihlerinde Belçika'nın Ghent kentinde yapıldı (1). Belçika'nın başkenti Brüksel'e trenle bir saat uzaklıkta, Flaman bölgesinin büyük kentlerinden olan Ghent, Leie ve Scheldt nehirlerinin kavşağında, Ortaçağ'dan beri kalabalık ve hareketli bir yerleşim yeri. Verimli Flanders ovası üzerinde, stratejik bir coğrafi noktada kurulmuş, işlek ticaret ve üretim faaliyetlerinin merkezi bir kent. Ortaçağ'da, pamuklu, yünlü dokumacılık, mısır, buğday, bira üretimi, balıkçılık, nehir ticareti ile zaman içinde zenginleşen ve kendine yeterli hale gelen Ghent, kendi kendine yönetilmek isteyen, özgürlüğüne düşkün bir kent olarak tarihe geçmiştir. Bu kentte doğmuş, Kutsal Roma Germen İmparatoru V. Charles (Şarlken, 1500-1558), halka koyduğu vergiler kadar, onların özerk yönetim isteklerini şiddetle bastıran bir hükümdar olarak kentin tarihinde iz bırakmıştır. İsyan liderlerinin asılarak ya da aşağılanarak cezalandırıldığı bu başkaldırı (1539), Ghent halkı tarafından, beyaz infaz giysileri içinde, boyunlarında temsili darağacı iplerinin çıplak ayakla taşındığı bir törenle her yıl kutlanıyor.

Tarihi simgelerini ve yapılarını özenle koruyan Ghent'ten bahsederken, Annales ekolü temsilcilerinden Belçikalı tarihçi Henri Pirenne (1862-1935), ve *Ortaçağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması* isimli önemli referans kitabını incelememek eksiklik olur. Pirenne, dilimize de çevrilip, 13 baskısı yapılan kitabında, kentin ve bölgenin tarihini, Doğu ile Batı arasında iktisadi ve sosyal ilişkilerin değişimi bağlamında incelemiştir. Ghent'i, feodal toprak düzeni, muhkem kalesi, etrafında toprağı işleyen halkın yerleştiği "bourg"u ve yüzyıllardır yapılan üretimin, işlek nehir yoluyla diğer merkezlere taşınmasının geliriyle zenginleşen Batı Avrupa'nın önde gelen Ortaçağ kentlerine (2) örnek gösterir. Kent, zaman içinde geleneksel üretim ilişkilerinin, kilise, feodal prensler, üretici sınıf arası mücadelelerle değişip gelişerek; yerini, burjuva sınıfı kültür ve değerlerine, yerinden yönetim kazanımlarına bıraktığı, bu dönüşümün siyasi ve toplumsal kültürle özümsemiştiği tarihsel arka plana yaslanıyor (3). Doğal coğrafi su yollarının Kuzey Denizi'ne bağlanan geniş kanal ve limanın yapımı için 1960'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerden işçi talep etmesi, Türkiye'den de bölgeye işçi alımının başlangıcı olmuştur. Bugün Belçika'nın başka bölgelerinin yanı sıra Ghent'te de çok sayıda Türk yaşıyor, çalışıyor, üniversitesinde okuyor.

Ghent Üniversitesi, UGent

Kentin bir başka ayırıcı özelliği, Orange Hanedanı'ndan Kral I. William tarafından 1817'de kurulan Ghent Üniversitesi'dir (UGent). Sanat ve Felsefe, Hukuk, Fen, Tıp ve Sağlık Bilimleri, Mühendislik ve Mimari, İktisat İşletme, Veteriner Hekimlik, Psikoloji ve Eğitim Bilimleri, Biyobilim, Eczacılık, Siyasal Bilgiler fakülteleri bulunan bu kurum, 117 bölümü, 230'u aşkın programı, 41.000 öğrencisi ve 9.000 çalışanı ile bugün dünyada ilk yüz üniversite içinde yer alıyor. Mezunları arasında World Wide Web'i geliştiren ekipten Robert Cailliau (d. 1947), fizikçi astronot Dirk Frimout (d. 1941), Nobel ödüllü

^a Prof. Dr., Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı ✉ yesimul@yahoo.com

Gönderim tarihi: 23.09.2015 • Kabul tarihi: 11.11.2015

fizyolog, Corneille Heymans (1892–1968), eski Belçika Başbakanı liberal sol lider Guy Verhofstadt (d. 1953) gibi tanınmış isimler. Benzen zinciri yapısını bulan Nobel ödüllü Friedrich A. Kekulé mesleki kariyerinin en parlak yıllarını Ghent Üniversitesi'ne adamıştır (4). Fizyolog ve psikiyatrist Joseph Guislain (1797–1860) ise hem yetkin bir klinisyen olarak hem de adına kurulan tıp tarihi müzesi ile kentin simgelerindedir. (5). Üniversite, toplumcu yaklaşımı destekleyen, çoğulcu yönetsel işleyişi olan, yenilikçi bilimsel araştırmaları teşvik eden, geniş uluslararası perspektife sahip bir kurumsal kimlikle kendini tanımlıyor (6). Üniversitelerimizle geliştirilen ikili ilişkiler sonucu Türkiye'den öğrencilerin ve akademisyenlerin de rağbet ettiği gözde bir ERASMUS+ durağıdır.

29. Tıp ve Sağlık Felsefesi (ESPMH) Kongresi, ev sahibi Ghent Üniversitesi Biyoetik Enstitüsü

29. ESPMH Kongresi'ne UGent'e bağlı Biyoetik Enstitüsü ev sahipliği yaptı. Enstitü, mezuniyet öncesi ve sonrası düzeyde, klinikte biyoetik eğitimi veren, biyoetik, sağlık hasta bakımı ve felsefesi disiplinlerinde araştırmaları destekleyen, biyoetik meselelerde, ulusal ve uluslararası kapsamda, öğrencilere, profesyonellere, kamu politikaları yapanlara ve karar alanlara danışmanlık hizmeti veren bir kurumdur. Bu merkezde çalışan, felsefeci ve biyoetikçi Prof. Ignaas Devisch ve meslektaşları, kongrenin Yerel Düzenleme Kurulu ekibiydiler. 19-22 Ağustos 2015 tarihlerinde, iki yarım gün, iki tam gün süren kongrede, yedi konferans, yüz yetmiş sözlü bildiri verildi; yedi salonda yer alan serbest bildirilerin yanı sıra altı özel (tematik) oturum gerçekleştirildi. Eşlikçilerle birlikte toplam 203 kişi kongreye katıldı. Toplantının ana teması “medikalizasyon”, “tıbbileştirme” idi. Medikalizasyon ve alt başlıkları, verilen konferanslar ve bildirilerle, biyoetik ve felsefe açısından, kavramsal ve olgusal düzeyde tartışılarak toplantıya başlandı; dört günlük akış içinde, tıbbi bakım, ilaç araştırmaları, yaşam sonu kararları, üreme-doğurganlık, genetik araştırmalar düzlemlerinde analizler geliştirilerek, tıbbileştirme, toplumsal belirleyenleri ile ele alınarak kongre sonlandı.

Kongre sunumları ve davetli konferanslar

Davetli konuşmacı oturumları yoğun tartışmalara sahne oldu. Prof. Trudy Dehue (Hollanda), Prof. Fredrik Svenaeus'un (İsveç) yaklaşımına göre, tıbbileştirme, insanın içinde bulunduğu durumların ve karşılaştığı sorunların, adeta tıbbi bir problem olarak tanımlanıp, tedavi edilmeye çalışılarak, tıbbi araştırma, tanı, önleme ve tedavinin konusu olmasıdır. Tıbbileştirme, kanıta dayalı yeni bulgular ve kuramlarla, değişen toplumsal davranışlarla, ekonomik kaygılarla ya da yeni ilaç ve tedavi süreçlerince güdülenebilir. Bununla birlikte, sağlık profesyonellerinin, hastaların, firmaların rolleri ve güç ilişkileri bağlamında sosyal araştırmaların konusudur. İnsanların kendileri ve yaşama biçimleri hakkında aldıkları kararlarında ve tercihlerinde, sağlığı ve hastalığı algılayışlarında tıbbileştirmenin yarattığı etkiler ve sakıncalar biyoetik disiplininin ilgi alanlarındandır. Zira insanın içinde bulunduğu her duruma hastalık hali olarak yaklaşım, tanı ve tedavide aşırılıklara, hastalık ve sağlık halinin normalin ötesinde patolojik biçimde tanımlanmasına, ilaç endüstrisinde teşvik edilen ticarileşmeye, kaynakların aşırı kullanımı ve israfına yol açabilir. Diğer davetli konuşmacılar da, tıbbileştirme kavramını çeşitli yönleriyle analiz ettiler: Prof. Eli Feiring (Norveç) yaşam tarzı öncelikleri, hastalık yükü; Prof. Guido de Wert (Hollanda) prenatal tanı ve tedavi; Prof. L.J. Matersvedt (Norveç) yaşam sonu kararları; Prof. Maartje Schermer insanlar için ortak iyinin geliştirilmesi yönlerinden incelediler. Sosyoloji ve siyasetbilim gözlüğüyle, birinci basamak hekimlik ve koruyucu sağlık perspektifiyle tıbbileştirmeyi çözümlenmeye çalıştılar.

Tıbbileştirme, aşırı teşhis

Aslında tıbbileştirme, kanıta dayalı tıp ölçütlerini aşan, aşırı teşhis olgusuna yol açabilmesi ve karmaşık bir etmenler ağını tetiklemesi yönüyle eleştirel olarak dünyada ele alınıyor. Basının hastalık korkusunu körükleyebilecek bazı haberlere sansasyonel merakı; erken, agresif tedavinin her zaman en iyisi olduğu endişesi; bu harareti ortamda sağlık profesyonellerinin tıbbi hata davalarına karşı korunma ve savunma ihtiyacı hissederek, endikasyonu aşan tetkik, tedavi ve tarama yöntemlerine başvurmaları; tıbbi tanı, tedavi ve hizmetlerin maliyetlerinin, kaynakların ihtiyaca göre akılcı kullanımını bozacak ölçüde artması; endüstrinin tüm bu tıbbi işlemler, girişimler, ilaçlardan artacak kârı önceleyen iştahı, sağlığın sosyal ve ekonomik belirleyenlerini açısından da, tıbbileştirmeyi tartışmaya yol açmıştır. Bu bağlamda, Welch ve arkadaşlarına, meseleyi çeşitli boyutlarıyla tartışarak sağlık kavramını irdeleyen, bir değer olarak insan yaşamına bakarak, insan sağlığı ve esenliğini en üste koyan çözüm önerileri getirmeye çalışan ve dilimize de çevrilen kitabı okurların ilgisini çekebilir (7).

Kongrenin sözlü bildiri bölümlerinde, insan bedenini geliştirme [enhancement], yarar-zarar, rahim nakli, demans, otizm, genetik, üreme özgürlüğü, üreme seçimleri, kök hücre araştırmaları ve tedavisi, mahremiyet, gizlilik ve gerçek, halk sağlığının gelişimi, yaşam tarzı ve hastalıkları önleme, tıbbi düşük, yumurta ve sperm, araştırmalarda risk ve belirsizlik, ruh sağlığı, yaşlı hastaya yaklaşım, ilaç kullanımında tıbbileştirme gibi başlıklarda oturumlar gerçekleşti (8).

Kısaca birkaç bildiriye göz atarsak, ABD'den, etikçi Prof. Jeremy Sugarman, tıbbileştirme hakkında önyargılı tutumun bilişsel bilim araştırmalarını engelleyici olabileceğine işaret etti. Bu nedenle bilişsel araştırmalara kılavuzluk edecek geçerli ölçüt bulunmasının bu araştırmaların güvenle yapılabilmesine ışık tutacağını savundu. İsrail'den hukukçu Naomi Neissner, tıbbileştirme skorunu yüksek olarak nitelediği ülkesinde, yaşanan olgulardan yola çıkarak, doğum, doğurtma, nüfus politikalarını eleştirdi.

Polonya'dan hukukçu Weronica Chanska, genetik danışmanlık konusunda ülkesindeki hukuki düzenlemelerin insan sağlığını koruma açısından yetersizliğini eleştirdi.

İsveç'ten Prof. Lars Sandman, kompozit doku aktarımları bağlamında, rahim nakillerinin kısa, yeni tarihini özetleyerek, tıbbileştirmeye açık bir uygulama olabileceğine dikkat çekti.

Türkiye'den Ülman ve arkadaşları, yürüttükleri araştırma sonuçlarından yola çıkarak, tedavi amaçlı olmayan sünnet hakkında, bu işlemi yapan hekimlerin görüşlerini paylaştılar ve bu uygulamanın mesleki değerlerle uyumunu sorguladılar.

Sosyal etkinlikler ve kapanış

Kongre, aynı zamanda toplantı merkezi olarak da kullanılan ve gelirini ürettiği biradan alan bir Augustine manastırı olan Thagaste'da gerçekleşti. Gala yemeği ise nehir kıyısındaki tarihi Balık Pazarı'nın özgün mekânında yapıldı. Katılımcılar, gelişen dostlukların hafızalarda izleriyle, gelecek toplantıda buluşmak üzere, veda ettiler.

Gelecek yıl, 30. Avrupa Tıp ve Sağlık Felsefesi Kongresi (ESPMH) 17-20 Ağustos 2016 tarihlerinde İstanbul'da Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı tarafından ülkemizde düzenlenecektir. Kongrenin ana konusu "Etik ve Sağlığın Toplumsal Belirleyenleri" olarak seçilmiştir. Biyoetikçileri, tüm sağlık ve sosyal bilimler araştırmacılarını, uzmanları, akademisyenleri, "katkılarıyla aramızda görmekten mutluluk duyacağız (<http://espmh.org> / www.espmh2016.org).

Kaynaklar

1. Hostens J, Anthrop D. Ghent, the glorious cultural city. Verlagand Design Simon Hauser; 2011.
2. Pirenne H. Ortaçağ kentleri, kökenleri ve ticaretin canlanması. 13. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları; 2014.
3. Tanilli S. Yüzyılların gerçeği ve mirası, Cilt II: Ortaçağ; feodal dünya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; 2015.
4. Kekulé http://www.sciencemuseum.ugent.be/kekule_eng.html (Erişim 01.10.2015)
5. Museum Dr. Guislain <http://www.museumdrguislain.be/en> (Erişim 01.10.2015)
6. Universiteit Gent UGent <http://www.ugent.be/en/ghentuniv> (Erişim 01.10.2015)
7. Welch GH, Schwartz LM, Woloshin S. Aşırı teşhis, sağlık adına hasta etmek. çev. Akif Akalın, İstanbul: İNSEV Yayınları; 2013.
8. 29th European Conference on Philosophy of Medicine and Helath Care, “Medicalization”, organised by The European Society for Philosophy of Medicine and Healthcare (ESPMH) and The Bioethics Institute Ghent (BIG). Belgium: Book of Abstracts, 19-22 August 2015.